

Content analysis of the third grade Persian textbook in terms of the level of attention paid to the components of cultural capital

Fateme Zarean

Department of Education, Farhangian University, Tehran, Iran.

ABSTRACT

Keywords:

Cultural capital,
content analysis,
Farsi,
third grade.

1 .Corresponding author
fzteacher8@gmail.com

The aim of this study was to analyze the content of the third grade Persian book according to the level of attention paid to the components of cultural capital. This research is practical in terms of its purpose, and according to its nature, the research method of content analysis was used. The statistical population includes the content of all primary school books, and as an example, the third grade Persian book was selected. The research tool included a ready-made content analysis list of cultural capital according to Bourdieu's theory. Content validity was used to estimate the validity of the analysis list, and its reliability was calculated as 89.54% through Scott's method. Frequency analysis was also used for data analysis. The findings showed that in the text of the textbook, less than ten percent attention was paid to the sub-components of cultural capital. So that the component of encouraging recognition of the heroes of the defense of the country is ranked first with 6% among the embodied components and in the entire textbook there is no paragraph about encouraging to acquire skills in manual, performing, and visual arts, instilling a positive attitude towards Students' education does not refer to scientific masterpieces inside and outside the country and refers to handicrafts.

DOI: 10.48310/rpllp.2024.12338.1085

Received: 1401/06/09

Reviewed: 1401/09/15

Accepted: 1403/08/16

PP: 16

Citation (APA): Fateme.Z. (2024). Content analysis of the third grade Persian textbook in terms of the level of attention paid to the components of cultural capital *The Journal of Research in teaching Persian language and literature*, 5 (3), 1-16.
 <https://doi.10.48310/rpllp.2024.12338.1085>

تحلیل محتوای کتاب فارسی سوم ابتدایی برحسب میزان توجه به مؤلفه‌های سرمایه فرهنگی

مقاله پژوهشی

فاطمه زارعان آدرمنابادی*

گروه آموزش علوم تربیتی دانشگاه فرهنگیان، تهران، ایران.

چکیده

هدف این مطالعه، تحلیل محتوای کتاب فارسی مقطع سوم ابتدایی، برحسب میزان توجه به مؤلفه‌های سرمایه فرهنگی بود. این تحقیق از نظر هدف، کاربردی است و با توجه به ماهیت آن از روش تحقیق تحلیل محتوا استفاده گردید. جامعه آماری شامل کتاب‌های درسی پایه اول تا ششم ابتدایی بوده و برای نمونه، کتاب فارسی پایه سوم ابتدایی به صورت هدفمند انتخاب شد. ابزار تحقیق، شامل سیاهه تحلیل محتوا آماده سرمایه فرهنگی برحسب نظریه بوردیو بود که از روایی و پایایی برخوردار بود. برای تجزیه و تحلیل داده‌ها نیز از سنجش فراوانی استفاده گردید. یافته‌ها نشان داد که در متن کتاب درسی به خرده‌مؤلفه‌های سرمایه فرهنگی کمتر از ده درصد توجه شده. به طوری که مؤلفه تشویق به شناخت قهرمانان دفاع از کشور با ۶ درصد از میان مؤلفه‌ها تجسم یافته در رتبه اول قرار گرفته در کتاب درسی پاراگراف‌ها به مؤلفه‌های ترغیب به کسب مهارت در هنرهای دستی، نمایشی، تجسمی، القا نگرش مثبت نسبت به تحصیل دانش‌آموزان، اشاره به شاکرهای علمی داخل و خارج از کشور و به صنایعی دستی اشاره‌ای نکرده‌اند.

DOI:

10.48310/rpllp.2024.12338.1085

واژه‌های کلیدی:

سرمایه فرهنگی،
تحلیل محتوا،
فارسی،
سوم ابتدایی.

۱. نویسنده مسئول

fzteacher8@gmail.com

تاریخ دریافت: ۱۴۰۱/۰۶/۰۹

تاریخ بازنگری: ۱۴۰۱/۰۹/۰۵

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۳/۰۸/۱۶

شماره صفحات: ۱۶

مقدمه

از بین نهادها موجود در جامعه به اعتقاد کارشناسان، چهار نهاد از سایر نهادها اثرگذارتر و مؤثرترند که عبارت‌اند از: ۱. خانواده؛ ۲. مدرسه؛ ۳. رسانه و ۴. گروه همسالان (ذبیحی، ۱۳۹۳: ۱۷۲). بی‌شک یکی از نهادهای مهم این در مقیاس خرد، مدرسه و در مقیاس کلان دستگاه تعلیم و تربیت کشور می‌باشد، چرا که آموزش و پرورش، به معنی اعم، مترادف است با جامعه‌پذیری؛ یعنی فراگردی که افراد از طریق آن به یادگیری نقش‌ها، قواعد، روابط و به‌طور کلی، فرهنگ جامعه خود می‌پردازند (علاقه‌بند، ۱۳۹۳: ۳۲). از این رو نیاز به وجود نهاد آموزشی که به انتقال ارزش‌ها هنجارها و مهارت‌های اجتماعی بپردازد، احساس می‌شود. مدرسه نیز مانند خانواده ارزش‌ها هنجارها دانش‌ها و مهارت‌های اجتماعی را از طریق کتب و منابع درسی به طور رسمی و آگاهانه به دانش‌آموزان انتقال می‌دهد (ذبیحی، ۱۳۹۳: ۱۱).

کتاب درسی مهم‌ترین ابزار یادگیری است و رسانه‌ها آموزشی دیگر حول محور کتاب درسی قرار دارند. در حقیقت کتاب درسی نقش محوری را در فرایند یاددهی یادگیری به عهده دارد. یونسکو (۲۰۰۵) معتقد است که کتاب‌های درسی و مواد یادگیری قابلیت انتقال دانش، ایجاد مهارت‌ها و شکل‌دهی به شیوه تعامل فراگیر با جهان را دارند. اهمیت کتاب درسی تنها از جنبه ابزاری برای آموزش مطرح نیست، بلکه کاربرد گسترده آن در مدارس، دانش‌آموزان را در معرض عقاید ایده‌ها و افکار گوناگون قرار می‌دهد (نوریان، ۱۳۹۶: ۱۱). از طرفی یکی از اصول ناظر بر برنامه درسی تقویت هویت ملی هست؛ یعنی برنامه‌های درسی و تربیتی باید زمینه تقویت و پایداری هویت ملی را با تأکید بر تعمیق باورها و ارزش‌های اسلامی، فرهنگ و تمدن اسلام و ایران، زبان و ادبیات فارسی، ارزش‌های انقلاب اسلامی، میهن‌دوستی، وحدت و انسجام فرهنگی، استقلال ملی و همبستگی اسلامی فراهم آورد. زبان و ادب فارسی رمز هویت ملی و عامل وحدت هست در آموزش آن، بر انتقال ارزش‌های فرهنگ اسلامی ایرانی تأکید می‌شود (شورای عالی آموزش و پرورش، ۱۳۹۱: ۹) باتوجه به تأثیر کتاب درسی در انتقال مفاهیم و نقش کتاب فارسی در انتقال ارزش‌های فرهنگی، کتاب فارسی پایه سوم ابتدایی از نظر میزان توجه به سرمایه‌های فرهنگی مورد تحلیل قرار گرفت. نتیجه این پژوهش برای وزارت آموزش و پرورش و سازمان تألیف کتاب‌های درسی به منظور تغییر محتوا کتاب‌ها و برنامه تربیتی جاری در مدارس قابل استفاده می‌باشد. سؤال اصلی که در این پژوهش مطرح می‌گردد این است که در کتاب فارسی پایه سوم ابتدایی چه میزان به مؤلفه‌ها سرمایه فرهنگی توجه شده؟ و سؤالات فرعی تحقیق شامل این موارد می‌شود ۱. در کتاب فارسی پایه سوم ابتدایی چه میزان به مؤلفه‌های سرمایه فرهنگی مضمون توجه شده؟ ۲. در کتاب فارسی پایه سوم ابتدایی چه میزان به مؤلفه‌های سرمایه فرهنگی عینیت یافته توجه شده؟ ۳. در کتاب فارسی پایه سوم ابتدایی چه میزان به مؤلفه‌ها سرمایه فرهنگی نهادینه شده توجه شده؟

ادبیات و پیشینه پژوهش

سرمایه، موجودی پول متعلق به یک فرد و یا مؤسسه است که ممکن است برای کسب درآمد و نه به‌قصد استهلاک آن به کار برده شود (فرنچ و سارد، ۱۳۷۱: ۸۷؛ نقل از روحانی ۱۳۸۸ در آمدی بر نظریه سرمایه فرهنگی فصلنامه راهبرد). فرهنگ، مهم‌ترین و غنی‌ترین منبع دستیابی به هویت است و از طریق جهت‌دادن به شیوه زندگی، امکان هویت‌یابی را به صورت فردی و جمعی فراهم می‌کند. فرهنگ شامل: باورها و ارزش‌ها، تاریخ گذشته، مفاخر ملی، آداب و سنت‌ها، قوانین، آثار باستانی، هنر و ادبیات گذشته و معاصر است. فرهنگ را می‌توان مجموعه‌ای از ارزش‌ها، عقاید، سنت‌ها، آداب و رسوم و جز آن دانست که تبیین‌کننده سبک زندگی فرد و جامعه است (شورای عالی آموزش و پرورش، ۱۳۹۱: ۲۵ و ۲۶). سرمایه فرهنگی اصطلاحی جامعه‌شناختی است که از زمانی که پییر بوردیو در سال ۱۹۷۳ آن را مطرح ساخت، کاربرد گسترده‌ای پیدا کرد. او به همراه ژان کلود پا درون برای اولین بار عبارت «بازتولید فرهنگی و بازتولید اجتماعی» را به‌عنوان اثر خود بکار بردند (harker، ۱۹۹۰: ۱۳؛ نقل از روحانی، ۱۳۸۸: ۹). سرمایه فرهنگی نیز به‌طور

ساده و خلاصه به مجموعه هنجارها، ارزش‌ها و توانایی‌های فرهنگی گفته می‌شود که فرد از محیط در فرایند اجتماعی شدن دریافت می‌کند و در تأثیرگذاری بر منابع کمیاب جامعه و دستیابی به انواع دیگر سرمایه به وی کمک می‌کند (صادقی چکی و دیگران، ۱۳۹۴: ۱۵۸). بورديو سرمایه فرهنگی را نیز چنین تعریف می‌کند: «صورت‌هایی از دانش، مهارت‌ها، آموزش و مزایایی که یک انسان واجد آن است و به او اجازه می‌دهد که یک جایگاه بالاتری در جامعه کسب کند». از دیدگاه بورديو، پدران و مادران به فرزندان خود (با انتقال نگرش‌ها و معرفت‌هایی که در سیستم آموزشی جاری، به موفقیت آنان کمک می‌کند) سرمایه فرهنگی می‌بخشند.

(Bourdieu, ۱۹۸۶: ۲۵۸_۲۴۱). موهو و دیماجو سرمایه فرهنگی را داشتن ذائقه‌های دارای پرستیژ و توانایی درک و شناخت اشیا یا سبک‌های هنری که دارندگان اقتدار فرهنگی به آنها اهمیت می‌دهند (فاضلی، ۱۳۸۶: ۴۹). بورديو از سه‌گونه سرمایه فرهنگی سخن می‌گوید: الف) مضمون: که مشتمل بر هر دو گونه مکتسبات آگاهانه و میراث‌بری‌های منفعلانه یک شخص می‌باشد. نکته‌ای که بورديو بر آن تأکید می‌گذارد، آن است که سرمایه فرهنگی به‌صورت خودانگیخته (همچون کادو) منتقل نمی‌گردد، بلکه دست آوردی است که در طول زمان خود را در یک شخص (شخصیت و نحوه تفکر) مجسم می‌سازد. بورديو همچنین از سرمایه زبانی نام می‌برد و آن را نوعی از انواع سرمایه فرهنگی مضمون می‌خواند که یک معنا ارتباط و خود عرضه‌داشتن یک فرد را از فرهنگ پیرامون او متبادر می‌سازد. ب) عینیت‌یافته: که سرمایه‌های فرهنگی است که به‌صورت اعیان فیزیکی به تملک درآمده است (مانند ابزارهای اندازه‌گیری علمی یا آثار هنری) ج) نهاده‌یافته: گونه‌ای سرمایه فرهنگی است که اغلب به‌صورت اعتبارها یا کیفیات علمی یک فرد شناخته می‌شود.

بورديو از دامنه سرمایه فرهنگی نهاده‌یافته مثال می‌زند و می‌گوید وجود این سرمایه، باعث می‌شود که تبدیل سرمایه فرهنگی به سرمایه اقتصادی (به واسطه خدمت اکتشافی که به فروشندگان می‌دهد تا سرمایه خود را به‌خوبی توصیف کنند و به خریداران می‌دهد تا نیاز سرمایه‌ای خود را به‌خوبی تبیین نمایند) با سهولت بیشتری پذیرد (Bourdieu, ۱۹۷۷: ۴۲). سرمایه فرهنگی برخاسته از سه منشأ گوناگون شامل: پرورش خانوادگی و اجتماعی (طبقاتی)، آموزش‌ها رسمی و مهارت‌های کسب‌شده از طریق آموزش و فرهنگ شغلی است. انباشت سرمایه فرهنگی در افراد از طریق این سه منبع سبب بروز تفاوت‌هایی در دارندگان سرمایه فرهنگی و کسانی که فاقد آن هستند، می‌شود (بورديو، ۱۳۸۴: ۱۳۷). طبق نظر بورديو، دانش‌آموزانی که سرمایه فرهنگی بیشتری دارند، بهتر می‌توانند قواعد بازی را رمزگشایی کنند و مهارت‌ها و برتری‌های فرهنگی را که در مدارس پاداش می‌گیرند، در خود پرورش دهند؛ بنابراین، بهتر می‌توانند به سطوح بالای تحصیلی برسند. او در تحلیل موفقیت تحصیلی طبقات اجتماعی مختلف یادآور می‌شود که همگام با گسترش سریع آموزش عالی، سرمایه فرهنگی به‌عنوان یک نیروی جدید در فرایند پایگاه موفقیت وارد عمل می‌شود (اشافنبرگ و مس، ۱۹۹۷ نقل از نوغانی: ۸۰). تولید این سرمایه در حوزه فردی مستلزم آموزش خانوادگی و یا آموزش هدفمند نظام آموزشی کشوری است. امروزه در رقابت‌های استراتژیک جهانی آنچه در موازنه‌های قدرتی و نابرابری‌های سیاسی به‌عنوان عامل اثرگذار شناخته شده است، سرمایه‌های اقتصادی، انسانی و اجتماعی نیست، بلکه مزایای رقابتی دنیا در عرصه توسعه پایدار در ممالک مختلف جهان در حوزه سرمایه‌های فرهنگی معین و مشخص می‌شود (فیلیپس، ۲۰۱۰ نقل از سپهرنیا و دالور صالحی امیری، ۱۳۹۴: ۸۶). داشتن سرمایه فرهنگی کارکردهای مختلفی دارد: اولاً کسب مشروعیت از طریق بقیه سرمایه‌ها، منوط به تبدیل شدن آنها به سرمایه فرهنگی است. کسی که به واسطه سرمایه فرهنگی منزلت دارد، می‌تواند روایت خود را از دنیای اجتماعی بر دیگران تحمیل کند. ثانیاً داشتن سرمایه فرهنگی بدین معناست که فرد می‌تواند خود را از الزامات زندگی روزمره جدا کند و نوعی گزینش دلخواه در عرصه فرهنگ انجام دهد (بورديو و همکاران، ۱۳۸۴: ۴۵).

در خصوص سرمایه فرهنگی تا کنون پژوهش‌هایی صورت گرفته. برینهالت و جاگر (۲۰۲۰) در پژوهشی تحت عنوان «تأثیر سرمایه فرهنگی بر عملکرد آموزشی: سیگنال‌ها یا مهارت‌ها چگونه است؟» دریافتند که ۱) هیچ یک از سه جنبه سرمایه فرهنگی که ما در نظر داریم بر ارزیابی معلمان از مهارت‌های علمی کودکان تأثیر نمی‌گذارد. ۲) علاقه به

مطالعه اثر مثبت مستقیمی بر عملکرد آموزشی دارد. و ۳) تأثیر مستقیم علاقه به خواندن آموزشی به بستر مدرسه بستگی ندارد. اوسی (۲۰۲۰) در پژوهشی تحت عنوان «بررسی رابطه بین سرمایه فرهنگی و خودکارآمدی: یک مطالعه طراحی مختلط برای معلمان» دریافتند که درک خودکارآمدی معلمان «نسبتاً کافی» بوده و صلاحیت سرمایه فرهنگی آنها «متوسط» است. هنگامی که رابطه بین درک خودکارآمدی معلمان و شایستگی‌های سرمایه فرهنگی مورد بررسی قرار می‌گیرد، مشاهده می‌شود که در سطح «متوسط» رابطه «مثبت» وجود دارد. بازگلی و دیگران (۱۴۰۰) در مقاله «شناسایی و رتبه‌بندی عوامل اثرگذار و اثرپذیر بر توسعه سرمایه فرهنگی در نظام آموزش و پرورش» به شناسایی ۱۰ مؤلفه و ۱۸۵ شاخص پرداخته که ۵ مؤلفه اثرگذار شامل هویت اجتماعی، سرمایه اجتماعی، تعاملات خانوادگی، مصرف رسانه و سبک زندگی و ۵ بعد اثرپذیر پیشرفت تحصیلی، توانمندسازی دانش‌آموزان، مسئولیت‌پذیری اجتماعی، مقبولیت اجتماعی و شادی دانش‌آموزان تأثیر دارند حرفتی سبحانی لیل آبادی (۱۳۹۸) در مقاله «تحلیل محتوای کتاب‌های دوره متوسطه اول برحسب میزان توجه به مؤلفه‌های سرمایه فرهنگی در سال تحصیلی ۹۵-۹۶، در سال ۱۳۹۸ بیان داشته مؤلفه سرمایه نهادینه از کمترین میزان توجه و در مقابل، مؤلفه‌ها عینیت‌یافته و تجسم‌یافته از توجه بالایی برخوردارند و سهم مؤلفه عینیت‌یافته از همه بیشتر است. حرفتی سبحانی و پیری (۱۳۹۶) در مقاله «تحلیل محتوای کتاب‌های فارسی دوره اول متوسطه برحسب میزان توجه به مؤلفه‌های سرمایه فرهنگی» به این نتیجه رسیده مؤلفه نهادینه از کمترین میزان توجه برخوردار بوده و مؤلفه عینیت‌یافته از بالاترین میزان اهمیت برخوردار است درحالی‌که مؤلفه تجسم‌یافته که بیشترین ارتباط را با درس فارسی دارد جایگاهی درخور ندارد.

روش پژوهش

این پژوهش از نظر مقصد و هدف، کاربردی است. روش پژوهش حاضر بر اساس ماهیت و شیوه گردآوری داده‌ها، توصیفی و تحلیل محتوا است در این پژوهش میزان توجه به سرمایه‌های فرهنگی در کتاب فارسی، با استفاده از چک‌لیست، محاسبه می‌شود که چند درصد به این سرمایه‌ها توجه شده. ابزار گردآوری داده‌ها در این مطالعه چک‌لیست آماده بود که توسط حرفتی سبحانی در مقاله تحلیل محتوای کتاب‌های دوره متوسطه اول بر حسب میزان توجه به مؤلفه‌های سرمایه فرهنگی در سال ۹۵-۹۶ با تأسی از نظریه‌های بورديو در باب سرمایه فرهنگی، ساخته شد. در این چک‌لیست سرمایه فرهنگی طبق نظر بورديو به سه بخش سرمایه فرهنگی تجسم‌یافته، سرمایه فرهنگی عینیت‌یافته و سرمایه فرهنگی نهادینه شده تقسیم می‌شوند و هر کدام خرده مؤلفه‌هایی دارند. برای تعیین روایی ابزار پژوهش از روش روایی محتوایی استفاده شد به این ترتیب چک‌لیست تهیه شده و در اختیار ۵ تن از اساتید برنامه‌ریزی درسی و ۳ تن از صاحب‌نظران جامعه‌شناسی قرار گرفت و از آنان خواسته شد تا شاخص‌ها و مقوله‌ها مفهومی چک‌لیست را به لحاظ درجه تناسب با مؤلفه‌ها سرمایه فرهنگی از دیدگاه بورديو در طیفی از ۱ تا ۱۰ ارزش‌گذاری کنند که میانگین نمرات ارزیابان، برای چک‌لیست سرمایه فرهنگی ۴۵/۹ از ۱۰ بود و نشان از روایی بالای چک‌لیست‌ها اشاره شده، دارد. برای سنجش پایایی ابزار تحقیق، از روش ویلیام اسکات استفاده شد. در نهایت میانگین ضریب پایایی برای چک‌لیست سرمایه فرهنگی برابر ۲۱/۹۰ درصد تعیین گشت که باتوجه به بزرگ‌تر بودن آن از ۷۰٪ نشان از پایایی بالای چک‌لیست دارد. واحد ثبت در بخش تحلیل متن، پاراگراف در نظر گرفته شد. جامعه پژوهش کلیه کتاب‌های فارسی مقطع ابتدایی است و باتوجه به اینکه مقطع سوم ابتدایی، آخرین پایه دوره اول ابتدایی است کتاب فارسی مقطع سوم ابتدایی به‌عنوان نمونه انتخاب شد.

یافته‌های پژوهش

برای فهمیدن اینکه چه مقدار از متن نوشتاری کتاب فارسی مقطع سوم ابتدایی به سرمایه‌های فرهنگی توجه کرده ابتدا تعداد پاراگراف‌های هر فصل شمرده سپس هر فصل کتاب را از نظر توجه به سرمایه فرهنگی بررسی شد و میزان پاراگراف‌هایی که به سرمایه‌های فرهنگی پرداخته‌اند شمارش شد. سپس درصدگیری انجام شد.

جدول شماره ۱ تعداد پاراگراف های موجود در کتاب درسی

فصل	فراوانی	درصد
اول: نهادها	17	15.88
دوم: بهداشت	21	19.62
سوم: اخلاق فردی اجتماعی	24	22.42
چهارم: راه زندگی	11	10.28
پنجم: هنر و ادب	14	13
ششم: ایران من	9	8.41
هفتم: طبیعت	11	10.28
جمع کل	107	100

باتوجه به جدول، فصل یک با ۲۴ پاراگراف بیشترین میزان پاراگراف و فصل ششم کمترین میزان پاراگراف را دارد.

جدول شماره ۲ فراوانی میزان پاراگراف ها بر حسب مؤلفه های سرمایه فرهنگی تجسم یافته

فصل اول: نهادها	فصل دوم: بهداشت	فصل سوم: اخلاق فردی و اجتماعی	فصل چهارم: راه زندگی	فصل پنجم: هنر و ادب	فصل ششم: ایران من	فصل هفتم: طبیعت	مجموع	درصد	
0	0	0	0	0	0	0	0	0	تأکید بر تحصیلات بالای والدین و سایر اعضای خانواده
0	0	0	0	0	0	0	0	0	القا نگرش مثبت نسبت به تحصیل و ارتقای تحصیلی در دانش آموزان
0	0	0	0	0	0	0	0	0	توصیه بر طرح مباحث مربوط به آداب و رسوم کشور در گفت و گوهای میان والدین و فرزندان

تحلیل محتوا کتاب فارسی سوم ابتدایی برحسب میزان توجه به مؤلفه‌های سرمایه فرهنگی... / فاطمه زارعان ۷

3.73	4	0	3	0	0	0	1	0	تشویق به ارتقای مهارت‌های گفتاری و نوشتاری زبان فارسی
0.9	1	0	1	0	0	0	0	0	ترغیب به ارتقای مهارت‌های گفتاری و نوشتاری زبان مادری
0	0	0	0	0	0	0	0	0	تأکید به فراگیری یکی از زبان‌های خارجه
0	0	0	0	0	0	0	0	0	الفا علاقه‌مندی به مطالعه یکی از کتاب‌های غیردرسی
1.86	2	0	0	0	0	0	2	0	ترغیب دانش‌آموزان به نوشتن متون ساده
0.9	1	0	0	0	0	0	1	0	تشویق دانش‌آموزان به سمت مطالعه روزنامه نشریه
0	0	0	0	0	0	0	0	0	توصیه به دانش‌آموزان به استفاده از کتابخانه‌های عمومی
1.86	2	0	2	0	0	0	0	0	تشویق دانش‌آموزان به گوش‌دادن و مهارت در موسیقی کلاسیک و سنتی
0	0	0	0	0	0	0	0	0	ترغیب به کسب مهارت هنر جسمی

0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	ترغیب دانش‌آموزان به کسب مهارت در زمینه هنرهای ترسیمی
0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	ترغیب دانش‌آموزان به کسب مهارت در زمینه هنرهای دستی
0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	ترغیب دانش‌آموزان به کسب مهارت در زمینه هنرهای نمایشی
0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	ترغیب دانش‌آموزان به بازدید از موزه‌ها و ساختمان‌های میراث فرهنگی
0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	تشویق دانش‌آموزان به برنامه‌های ادبی هنری و اجتماعی کشور
0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	ترغیب دانش‌آموزان به حضور در سینما تئاتر و کنسرت موسیقی
0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	تأکید بر استفاده صحیح از رایانه
0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	تأکید بر استفاده صحیح از رسانه ارتباطی

0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	ترغیب به شناخت شخصیت‌های داخلی و خارجی
0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	ترغیب به شناخت شخصیت‌های علمی داخلی و خارجی
2.8	3	0	0	3	0	0	0	0	0	ترغیب به شناخت شخصیت‌های هنری داخلی و خارجی
6.54	7	0	1	0	0	6	0	0	0	ترغیب به شناخت قهرمانان دفاع از کشور
0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	آشنایی با سبک زندگی اسلامی ایرانی
0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	القا احساس پایبندی به آداب و رسوم ملی و محلی کشور
0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	ترغیب به شناخت ضرب‌المثل‌ها باورهای عامه بازی‌های محلی
5.6	6	0	1	0	0	5	0	0	0	تشویق به تعلق خاطر به افسانه‌ها و اسطوره‌های پیشینیان کشور

باتوجه به نتایج جدول ۲، فصل‌های اول و هفتم کتاب به مؤلفه‌های سرمایه فرهنگی تجسم یافته اصلاً توجهی نکرده‌اند و هیچ پاراگراف در این موارد وجود ندارد. مؤلفه ترغیب به شناخت قهرمانان دفاع از کشور با ۶.۵۴ درصد معادل پاراگراف از ۱۰۷ پاراگراف موجود در رتبه اول قرار دارد مؤلفه تشویق به تعلق خاطر به افسانه‌ها و اسطوره‌های پیشینیان کشور با ۵.۶ درصد یعنی ۶ پاراگراف در رتبه بعدی قرار دارد. به مؤلفه‌هایی مثل ترغیب به شناخت ضرب‌المثل‌ها باورهای عامه، بازی‌های محلی، آشنایی با سبک زندگی اسلامی ترغیب به شناخت شخصیت‌های علمی

0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	اشاره به نمایشگاه‌ها و فرهنگ‌سراها
0.9	1	0	0	0	0	0	0	0	1	اشاره به وجود اماکن مذهبی و تاریخی داخلی و خارجی
4.67	5	5	0	0	0	0	0	0	0	معرفی جاذبه‌های طبیعی در کشور
0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	اشاره به صنایع دستی
0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	اشاره به مجسمه‌ها و تندیس‌ها
0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	اشاره به تابلوهای خطاطی نقاشی و عکس‌های ماندگار
0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	اشاره به وجود تلویزیون و رادیو
0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	اشاره به وجود سالن‌های سینما تئاتر و موسیقی
0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	اشاره به رایانه
0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	اشاره به رسانه‌های ارتباطی
2.8	3	0	0	3	0	0	0	0	0	اشاره به شاعران نویسندگان و هنرمندان داخلی و خارجی
0.9	1	0	0	1	0	0	0	0	0	اشاره به شاهکارهای

									تاریخی ادبی و دینی داخلی و خارج از کشور
0	0	0	0	0	0	0	0	0	اشاره به شاهکارهای علمی داخلی و خارج از کشور
0	0	0	0	0	0	0	0	0	اشاره به پرچم نقشه و سرود کشور
0	0	0	0	0	0	0	0	0	اشاره به موسیقی سنتی و محلی کشور
0	0	0	0	0	0	0	0	0	اشاره به غذاهای سنتی لباس ملی و محلی کشور

باتوجه به نتایج جدول شماره ۳ از میان مؤلفه‌های سرمایه فرهنگی عینیت‌یافته، مؤلفه معرفی جاذبه‌های طبیعی در کشور با اختصاص ۵ پاراگراف یعنی ۴.۶۷ درصد در رتبه اول، مؤلفه اشاره به شاعران داخلی و خارجی و مؤلفه اشاره کتاب‌های غیر درسی مجلات و روزنامه‌ها با ۳ پاراگراف معادل ۲.۸ درصد در رتبه دوم، مؤلفه اشاره به شاهکارهای ادبی تاریخی داخل و خارج از کشور و مؤلفه اشاره به وجود اماکن مذهبی تاریخی داخل و خارج کشور در رتبه بعدی قرار دارند. به مؤلفه‌هایی مثل اشاره به غذا لباس محلی و ملی کشور، اشاره به موسیقی سنتی و محلی کشور، اشاره به پرچم، نقشه و سرود کشور اشاره به رایانه، اشاره به رسانه ارتباطی، اشاره به صنایع دستی نمایشگاه‌ها فرهنگ‌سراها اصلاً توجهی نشده. فصل ۳ و ۴ و ۶ پاراگراف در خصوص سرمایه‌های فرهنگی عینیت‌یافته وجود ندارد.

جدول شماره ۴ توزیع فراوانی پاراگراف‌ها برحسب سرمایه‌های فرهنگی نهادینه شده

درصد	مجموع	فصل ۷: طبیعت	فصل ۸: ایران من	فصل ۵: هنر و ادب	فصل ۴: راه زندگی	فصل ۳: اخلاق فردی و اجتماعی	فصل ۲: بهداشت	فصل ۱: نهادها	
0	0	0	0	0	0	0	0	0	اشاره به کتاب‌فروشی و روزنامه‌فروشی
1.86	2	0	0	0	0	0	2	0	اشاره به کتاب‌های غیردرسی مجلات روزنامه و نشریه

0	0	0	0	0	0	0	0	0	اشاره به وجود کتابخانه
0	0	0	0	0	0	0	0	0	اشاره به وجود مدارس دانشگاه‌ها و سایر مراکز آموزشی
0	0	0	0	0	0	0	0	0	اشاره به کلاس‌های آموزش هنرهای نمایشی ترسیمی و دستی
0	0	0	0	0	0	0	0	0	اشاره به کلاس‌های آموزشی هنرنمایشی
0	0	0	0	0	0	0	0	0	اشاره به کلاس‌های آموزش زبان خارجه
0	0	0	0	0	0	0	0	0	اشاره به وجود موزه‌ها و اشیا تاریخی
0	0	0	0	0	0	0	0	0	اشاره به نمایشگاه‌ها و فرهنگسراها
0.9	1	0	0	0	0	0	0	1	اشاره به وجود اماکن مذهبی و تاریخی داخلی و خارجی
4.67	5	5	0	0	0	0	0	0	معرفی جاذبه‌های طبیعی در کشور
0	0	0	0	0	0	0	0	0	اشاره به صنایع دستی
0	0	0	0	0	0	0	0	0	اشاره به مجسمه‌ها و تندیس‌ها
0	0	0	0	0	0	0	0	0	اشاره به تابلوهای خطاطی نقاشی و عکس‌های ماندگار
0	0	0	0	0	0	0	0	0	اشاره به وجود تلویزیون و رادیو
0	0	0	0	0	0	0	0	0	اشاره به وجود سالن‌های سینما تئاتر و موسیقی
0	0	0	0	0	0	0	0	0	اشاره به رایانه
0	0	0	0	0	0	0	0	0	اشاره به رسانه‌های ارتباطی
2.8	3	0	0	3	0	0	0	0	اشاره به شاعران نویسندگان و هنرمندان

داخلی و خارجی									
اشاره به شاهکارهای تاریخی ادبی و دینی داخلی و خارج از کشور	0	0	0	0	1	0	0	0	0.9
اشاره به شاهکارهای علمی داخلی و خارج از کشور	0	0	0	0	0	0	0	0	0
اشاره به پرچم نقشه و سرود کشور	0	0	0	0	0	0	0	0	0
اشاره به موسیقی سنتی و محلی کشور	0	0	0	0	0	0	0	0	0
اشاره به غذاهای سنتی لباس ملی و محلی کشور	0	0	0	0	0	0	0	0	0

باتوجه به نتایج جدول ۴، از میان مؤلفه‌های سرمایه فرهنگی نهادینه شده، مؤلفه‌های توصیه به کسب مهارت هنری و تدبیر در آثار ادبی و مؤلفه ترغیب به اخذ مدال مدرک و مقام ورزشی با ۲ پاراگراف از ۱۰۷ پاراگراف کل کتاب یعنی ۱.۸۶ درصد در رتبه های اول قرار دارند و به سایر مؤلفه‌های سرمایه فرهنگی مثل تشویق به شرکت در جشنواره‌ها و مسابقات علمی، توصیه به یادگیری مهارت رایانه‌ای وفنی، سفارش به یادگیری زبان خارجی و کسب مهارت در آن، تشویق به کسب دانش و ادامه تحصیل در دانشگاه اصلاً توجه نشده و هیچ پاراگراف در این باره وجود ندارد. در فصل‌های ۳ و ۴، ۶ و ۷ و ۲ هیچ پاراگراف به مؤلفه‌های سرمایه فرهنگی نهادینه شده اختصاص ندارد.

نتیجه‌گیری

باتوجه به آنچه به دست آمد، کتاب درسی فارسی مقطع سوم ابتدایی ۱۰۷ پاراگراف دارد. از میان مؤلفه‌های سرمایه فرهنگی تجسم‌یافته، مؤلفه ترغیب به شناخت قهرمانان دفاع از کشور با ۶ درصد در رتبه اول قرار دارد. به مؤلفه‌های تأکید بر تحصیلات بالای والدین و سایر اعضای خانواده، القای نگرش مثبت نسبت به تحصیل و ارتقای تحصیلی در دانش‌آموزان تأکید بر فراگیری یکی از زبان‌های خارجه و القای علاقه‌مندی به مطالعه یکی از کتاب‌های غیردرسی و توصیه دانش‌آموزان به استفاده از کتابخانه‌های عمومی اصلاً توجهی نشده و هیچ پاراگراف در این خصوص وجود ندارد. از میان مؤلفه‌های سرمایه فرهنگی عینیت‌یافته مؤلفه توجه به جاذبه‌های طبیعی داخل و خارج از کشور با ۵ پاراگراف یعنی ۴.۶۷ درصد در رتبه اول و مؤلفه‌های اشاره به کتاب‌فروشی و روزنامه‌فروشی، اشاره به وجود کتابخانه مدارس دانشگاه‌ها و سایر مراکز آموزشی، اشاره به وجود موزه‌ها و اشیا تاریخی اشاره به نمایشگاه‌ها و فرهنگ‌سراها هیچ توجهی نشده و پاراگراف در این خصوص وجود ندارد. از میان مؤلفه‌های سرمایه فرهنگی نهادینه‌شده مؤلفه کسب مهارت هنری و تدبیر در آثار ادبی و ترغیب به اخذ مدال مدرک و مقام ورزشی در رتبه اول قرار گرفته‌اند. به مؤلفه‌های توصیه به یادگیری مهارت‌های رایانه‌ای و فنی، اهمیت‌دادن به مقاله تألیف یا تحقیق اصلاً توجهی نشده و پاراگرافی در این خصوص وجود ندارد. بدین ترتیب نتایج پژوهش با نتایج تحقیق حرفتی سبحانی، لیل آبادی و پیری (۱۳۹۶)، حرفتی سبحانی لیل آبادی (۱۳۹۸)، محمدی و دیگران (۱۴۰۱) مشابهت دارد. حرفتی سبحانی نیز در مقاله تحلیل محتوای کتاب‌های تفکر و سبک زندگی دوره اول متوسطه بیان داشته میزان توجه به مؤلفه‌ها در وضعیت قابل‌قبولی قرار ندارد. وی بیان داشته در بخش مؤلفه‌های تجسم‌یافته توجهی به مفاخر علمی هنری اسطوره‌ها و قهرمانان دفاع نشده و در بخش نهادینه هم اشاره‌ای به اخذ مدرک ادبی، شرکت در جشنواره‌ها و مسابقات علمی نشده. باتوجه به نتایج پژوهش موارد زیر پیشنهاد می‌گردد.

۱. طراحان کتاب درسی باتوجه به اینکه به تعدادی از مؤلفه‌های سرمایه فرهنگی توجه نشده، متون متناسب با این مؤلفه‌ها طراحی کنند. ۲. باتوجه به اینکه در متن کتاب درسی به نمایشگاه موزه و فرهنگ سراها توجه نشده معلم امکان بازدید از چنین مکان‌هایی را فراهم نموده تا دانش‌آموزان با موزه فرهنگ سراها بیشتر آشنا شوند. ۳. زمینه لازم برای شرکت دانش‌آموزان در جشنواره‌ها و مسابقات علمی ایجاد شود. ۴. هنرهای تجسمی، ترسیمی نمایشی از طریق عکس، آوردن وسایل معرفی و استعداد دانش‌آموزان در این زمینه شناسایی و پرورش داده شود. ۵. باتوجه به اهمیت توسعه فرهنگ کتابخوانی، نقش کلیدی کتاب در افزایش گنجینه لغات، افزایش درک و فهم دانش‌آموزان و از طرف دیگر عدم وجود پاراگراف در خصوص کتاب لازم هست معلم فعالیت‌هایی در خصوص ایجاد علاقه نسبت به کتاب و هفته کتابخوانی طراحی کند.

مشارکت نویسندگان

این مقاله هیچ‌گونه مشارکتی ندارد و توسط نگارنده نوشته شده است.

تعارض منافع

هیچ‌گونه تعارض منافع بیان نشده است.

COPYRIGHTS

©2021 The author(s). This is an open access article distributed under the terms of the Creative Commons Attribution (CC BY 4.0), which permits unrestricted use, distribution, and reproduction in any medium, as long as the original authors and source are cited. No permission is required from the authors or the publishers.

منابع

- بازگلی، حمیدرضا، صفری، محمود، ایمانی، محمد نقی (۱۴۰۰). «شناسایی و رتبه‌بندی عوامل اثرگذار و اثرپذیر بر توسعه سرمایه فرهنگی در نظام آموزش و پرورش». مدیریت فرهنگی، دوره ۱۵، شماره ۵۱: ۱۹-۱.
- بورديو، پیر (۱۳۸۴). شکل‌های سرمایه، در سرمایه اجتماعی: اعتماد؛ دموکراسی و توسعه. ترجمه: حسن پویان و افشین خاکباز. تهران: نشر شیرازه
- حرفتی سبحانی لیل آبادی، محمد (۱۳۹۸). «تحلیل محتوای کتاب‌های دوره متوسطه اول برحسب میزان توجه به مؤلفه‌های سرمایه فرهنگی در سال تحصیلی ۹۵-۹۶». راهبرد فرهنگ، دوره ۱۲، شماره ۴۶: ۱۹۵-۱۶۷
- حرفتی سبحانی، محمد، پیری، موسی (۱۳۹۶). «تحلیل محتوای کتاب‌های فارسی دوره اول متوسطه برحسب میزان توجه به مؤلفه‌های سرمایه فرهنگی». فصلنامه تحقیقات فرهنگی ایران، دوره ۱۰، شماره ۴: ۶۵-۴۱
- ذبیحی، اکرم (۱۳۹۳). «مؤلفه‌های جامعه‌پذیری حجاب مطالعه موردی دانش‌آموزان دبیرستانی شهر قم». فصلنامه فرهنگ پژوهش، شماره ۱۷.
- رستمی، گلشن، بنی فاطمه، حسین، علیزاده اقدم، محمدباقر (۱۳۹۲). «بررسی رابطه سرمایه فرهنگی با میزان مشارکت اجتماعی در بین دبیران زن شاغل در آموزش و پرورش شهر میاندوآب». مطالعات جامعه‌شناسی، دوره ۳، شماره ۹: ۹۸-۸۷
- روحانی، حسن (۱۳۸۸). «درآمدی بر نظریه سرمایه فرهنگی». فصلنامه راهبرد، دوره ۱۸، شماره ۵۳: ۷-۳۵
- سپهرنیا، رزیتا، دلاور، علی و صالحی امیری، سیر رضا (۱۳۹۴). «رابطه آموزش با ارتقای سرمایه فرهنگی در ایران». فصلنامه روان‌شناسی تربیتی، دوره ۱۱، شماره ۳۸: ۲۸-۱
- شورای عالی آموزش و پرورش؛ شورای عالی انقلاب فرهنگی؛ (۱۳۹۱). برنامه درسی ملی. تهران: وزارت آموزش و پرورش

صادقی، سید کمال، رنج پور، رضا، متفکر آزاد، محمدعلی، اسدزاده احمد، گرشاسبی فخر، سعید (۱۳۹۴). «برآورد روند سرمایه فرهنگی در ایران». فصلنامه راهبرد اجتماعی فرهنگی، دوره ۴، شماره ۱۵، ۱۹۲-۱۵۵ علاقه بند، علی (۱۳۹۳). جامعه‌شناسی آموزش و پرورش. تهران: روان.

فاضلی، فرهنگی (۱۳۸۶). جامعه‌شناسی مصرف موسیقی، تهران: پژوهشگاه فرهنگ، هنر و ارتباطات

فاضلی، محمد (۱۳۸۲). مصرف و سبک زندگی، قم: انتشارات صبح صادق

فرنج، درک، هیثرسارود (۱۳۷۱). فرهنگ و مدیریت، ترجمه محمد صائبی، تهران: مرکز آموزش مدیریت دولتی

محمدی، مصطفی. نوربخش، یاسر. خرم، سجاد. براری، حلیمه، علویان، سکینه و لطیفیان، زلیخا. (۱۴۰۱). تحلیل محتوای کتاب‌های درسی دوره دوم ابتدایی برحسب میزان توجه به مؤلفه‌های سرمایه فرهنگی در سال تحصیلی ۱۴۰۱-۱۴۰۲. هفتمین همایش ملی پژوهش‌های نوین در حوزه علوم تربیتی و روانشناسی ایران.

نوریان، محمد (۱۳۹۶). تحلیل محتوای کمی و کیفی کتاب‌های درسی دوره ابتدایی، تهران: نشرشورا

نوغانی، محمد (۱۳۸۱). «تأثیر نابرابری سرمایه فرهنگی بر موفقیت تحصیلی دانش‌آموزان پیش‌دانشگاهی در دستیابی به آموزش عالی». فصلنامه تعلیم و تربیت، دوره ۲۳، شماره ۳: ۱۰۱-۷۱.

- Aschaffenburg, Karen and Mass, Ineke (1997). Cultural and Educational Careers, The dynamics of social reproduction, American sociological review, Vo:62, No:4.
- Avcı, E (2020). Examining the Relationship between Cultural Capital and Self-Efficacy: A Mixed Design Study on Teachers. Athens Journal of Education .
- Bourdieu, P. (1977). Distinction: A Social Critique of the Judgment of Taste Cambridge: Harvard University Press,
- Bourdieu, Pierre (1986). The Forms of Capital. in J. G. Richardson's Handbook for Theory and Research for Sociology of Education Network Greenwood Press. .
- Bourdieu, P. & Passeron, J. C. (1990). Reproduction in education, society, and culture (Vol. 4). Sage Publications Ltd .,
- Breinholt, A & Jæger, M. M (2020). How does cultural capital affect educational performance: Signals or skills The British Journal of Sociology.
- Phillips, R. & Shockley, G. (2010). Linking Cultural Capital Conceptions to Asset-Based Community Development. Mobilizing communities: asset building as a community development strategy, 92.
- Harker, R. , (1990) "Education and Cultural Capital" in Harker, R., Mahar, C. , & Wilkes, C (eds), An Introduction to the Work of Pierre Bourdieu: The Practice of Theory Macmillan Press, London